

היתה? אמר רבי יצחק, הנהמה של הארץ ושמריה.

אמר רבי תנחום, כשפרא הקדוש ברוך הוא את האדם, נתן זהר פניו שמאיר בכל העולם. פיון שחטא, מה פתוב בו? (קהלת ח) ועז פניו ישנא.

רבי אליעזר ורבי עקיבא היו הולכים בדרך. אמר לו רבי עקיבא, רבי, אמר לי, זה שפתוב (בראשית א) ויאמר אלהים נעשה אדם, למה לא נאמר ויהי כן מיד, כשאר כל הימים, כשהיה הקדוש ברוך הוא אומר דבר, מיד נאמר ויהי כן, וכאן לא נאמר, אלא לאחר שאמר נעשה אדם, פתוב ויברא אלהים את האדם, הנה לו לומר ויהי כן!

אמר לו רבי עקיבא, וכי זאת היתה מעשה בראשית ולא יותר? והרי פתוב (ס) ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים, ולא נאמר ויהי כן, אלא ויעש אלהים את הרקיע. וכן (ס) יהי מארת ברקיע השמים להאיר על הארץ, הנה לו לומר מיד ויהי כן, וכתוב ויעש אלהים את שני המארת הגדולים?

א"ר, אמר לך, כל דבר שלא היה בהם הכח האצול מלמעלה, נאמר מיד ויהי כן. שהארץ הוציאה אותם בתשלום כל פעלתם, ולא הצרכה להמתין לפח העליון להשלים תשלום אותה הפעלה.

אבר בכל דבר ודבר שהוציאה הארץ וקיום תשלום הפעלה לא היתה בה, הצרכה להמתין עד שיבא הכח מלמעלה, ויעשה הקיום ושלמות הפעלה.

הראשונה שנלקח ממנו, על שהיא רוח מזקת. ויסגור בשר תחתנה, שהקים אחרת במקומה. רבא אמר, זו היתה בשר, והאחרת לא היתה בשר, ומאי הות. אמר רבי יצחק, זוהמא דארעא ושמריה.

אמר רבי תנחום, כשפרא הקדוש ברוך הוא לאדם, נתן זהר פניו, שמאיר בכל העולם. פיון שחטא, מה פתוב ביה, (קהלת ח א) ועז פניו ישנא.

רבי אליעזר ורבי עקיבא הוו אזלי באורחא, אמר ליה רבי עקיבא, ר', אימא לי, הא דכתיב, ויאמר אלהים נעשה אדם, למה לא נאמר ויהי כן מיד, כשאר כל הימים, כשהיה אומר הקדוש ברוך הוא דבר, מיד נאמר ויהי כן, וכאן לא נאמר, אלא לאחר שאמר נעשה אדם, פתוב ויברא אלהים את האדם, הנה לו לומר ויהי כן.

אמר ליה, עקיבא, וכי זאת היתה במעשה בראשית ולא יותר, והא פתוב ויאמר אלהים יהי רקיע בתוך המים, ולא נאמר ויהי כן, אלא ויעש אלהים את הרקיע. וכן יהי מארת ברקיע השמים להאיר על הארץ, הנה לו לומר מיד ויהי כן, וכתוב ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים.

א"ר אימא לך, כל דבר שלא היה בהם הכח האצול מלמעלה, נאמר מיד ויהי כן. שהארץ הוציאה אותם בתשלום כל פעולתם, ולא הוצרכה להמתין לפח העליון, להשלים תשלום אותה הפעולה.

אבר בכל דבר ודבר שהוציאה הארץ, וקיום

תשלום הפעולה לא היתה בה, הוצרכה להמתין עד שיבא הכח מלמעלה, ויעשה הקיום ושלמות הפעולה.

וְכֵן בְּכָאן בְּאָדָם, הָאָרֶץ הוֹצִיָאָה אוֹתוֹ הַדְּבָר הַמְסַפֵּיק לָהּ לַעֲשׂוֹת, וְעַמְדָה עַד שִׁיתָן הַכַּח שֵׁישׁ בִּידוֹ לַתַּת, וּלְפִיכָף לֹא נֶאֱמַר מִיָּד וַיְהִי כֵן, עַד שֶׁבָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וַנִּתֵּן בּוֹ הַכַּח מִלְמַעְלָה, וְעָשָׂה הַקִּיּוּם.

אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי, מָה רָאָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא עָשָׂה אֶת הָאָדָם אֶלָּא בְּשֵׁשִׁי? אָמַר לוֹ, שְׁלֹא יֵהָא פְתַחוּן פְּהַ לְאָדָם לֹמַר שֶׁהוּא סִייעַ בְּשׁוּם דְּבָר מִכָּל מָה דְּבָר מִכָּל מָה שֶׁנִּבְרָא.

הֲלָבּוּ. עַד שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים, קָם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְגַחְמָן רֵאשׁוּ, וְשָׁם יָדוּ עַל פִּיּוֹ וּבִכְהָ. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי, לָמָּה אַתָּה בּוֹכֵה? אָמַר לוֹ, עַל זֶה שֶׁשָּׂאֵלְתָּ. הַמְרָאָה שְׂרָאִיתִי, וְקָשָׂה לִי הַדְּבָר.

עֲקִיבָא, עֲקִיבָא, מִי יִזְכֶּה לְאַרְךָ הַגְּלוּת הַזֶּה שֶׁנִּמְשַׁכְתָּ? שֶׁהָרִי לֹא יַעֲמַד אִישׁ שֶׁעֲתִיד לְהִגִּיעַ לְעַנְיֵי הַשָּׁמַיִם עַד הַיּוֹם הַשֵּׁשִׁי, שֶׁהוּא בְּשֵׁשׁ אֶלֶף שָׁנִים, וְלֹא בְּהַשְׁלֵמָתוֹ, רַק בְּכַח הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהָרִי שֶׁלְטוֹן הָאָדָם הַהוּא אֵינוֹ אֶלָּא בְּשֵׁשִׁי. וּבְשִׁבְעֵי תִשְׁאָר שְׁמֹטָה בְּעוֹלָם, חָרוּב. וּבְשִׁמְנֵי יִתְחַדֵּשׁ הָעוֹלָם כְּמוֹ מִקְדָּם, וַיְהִי מָה שִׁיְהִי. עַל זֶה (ישעיה ד) וַיְהִי הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וַהֲנוֹתָר בִּירוּשָׁלַיִם קְדוֹשׁ יֵאָמֵר לוֹ, וּבְשִׁבְלִים נֶאֱמַר (תהלים קד) יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם יִשְׁמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו.

אֲלֵה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְגו' (בראשית 5), רַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי בְּרַכְיָה אָמַר, בָּא הַפְּתוּב לְהוֹרוֹת, פִּי לְאַחַר שְׁסַפֵּר כָּל הַתּוֹלְדוֹת שֶׁהוֹצִיָּאוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, שְׁלֹא תֵאמַר בְּשֵׁשׁ יָמִים נִבְרָאוּ כָּלֵם, בְּרִיָּה זֹו בְּיוֹם פְּלוֹנִי וּבְרִיָּה זֹו בְּיוֹם פְּלוֹנִי, אֶלָּא כָּל הַתּוֹלְדוֹת שֶׁנִּתְּהוּוּ מִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הָאָרֶץ, תִּדְעַ לָךְ מִתִּי הָיוּ, (שם) בְּיוֹם עֲשׂוֹת ה'

וְכֵן בְּכָאן בְּאָדָם, הָאָרֶץ הוֹצִיָאָה אוֹתוֹ הַדְּבָר הַמְסַפֵּיק לָהּ לַעֲשׂוֹת, וְעַמְדָה, עַד שִׁיתָן הַכַּח אוֹתוֹ שֵׁישׁ בִּידוֹ לַתַּת, וּלְפִיכָף לֹא נֶאֱמַר מִיָּד וַיְהִי כֵן, עַד שֶׁבָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וַנִּתֵּן בּוֹ הַכַּח מִלְמַעְלָה, וְעָשָׂה הַקִּיּוּם.

אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי, מָה רָאָה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלֹא עָשָׂה אֶת הָאָדָם אֶלָּא בְּשֵׁשִׁי, אָמַר לִיהִי, שְׁלֹא יֵהָא פְתַחוּן פְּהַ לְאָדָם לֹמַר, שֶׁהוּא סִייעַ בְּשׁוּם דְּבָר מִכָּל מָה שֶׁנִּבְרָא.

אֲזַלְוּ, עַד דִּהּוּוּ אֲזַלְוּ, קָם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְגַחְמָן רֵאשִׁיָּה, וְשׁוּי יָדוּי עַל פּוּמִיָּה, וּבְכִי. אָמַר לִיהִי רַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי, לָמָּה אַתָּה בְּכִי. אָמַר לִיהִי, עַל דָּא דְּשָׂאִילְתָּא. חִיזוּ חֲזִית, וְקָשָׂא מְלָה.

עֲקִיבָא עֲקִיבָא, מֵאֵן יִזְכִּי לְהָאִי אוֹרְכָא דְּגְלוּתָא, דְּאַתְמִשְׁן, דִּהָא לָא יָקוּם בַּר נֶשׁ, דְּעֲתִיד לִימְטִי לְעַנְיֵי שְׁמַיָּא, עַד יוֹמָא שְׁתִּיתָאָה. דִּהּוּא בְּשִׁית אֶלֶף שָׁנִין, וְלֹא בְּאַשְׁלָמוֹתֶיהָ, בַּר בְּתַקוּף תְּשׁוּבָה, דִּהָא שׁוֹלְטָנָא דְּבַר נֶשׁ הַהוּא לִיתִיָּה אֶלָּא בְּשִׁיתָאָה. וּבְשִׁבְעֵאָה, יִשְׁתָּאֵר שְׁמֹטָה בְּעֵלְמָא, חָרוּב. וּבְתַמִּינָאָה, יִתְחַדֵּשׁ עֵלְמָא

כְּמִלְקָדְמִין, וַיְהִי מָה דִּיהָא. עַל דָּא (ישעיה ד ג) וַיְהִי הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וַהֲנוֹתָר בִּירוּשָׁלַיִם קְדוֹשׁ יֵאָמֵר לוֹ. וּבְגִינְהוֹן נֶאֱמַר, (תהלים כד לא) יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם יִשְׁמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו.

אֲלֵה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְגו'. רַבָּא בְּשֵׁם ר' בְּרַכְיָה אָמַר, בָּא הַפְּתוּב לְהוֹרוֹת, פִּי לְאַחַר שְׁסַפֵּר כָּל הַתּוֹלְדוֹת שֶׁהוֹצִיָּאוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ, שְׁלֹא תֵאמַר בְּשֵׁשׁ יָמִים נִבְרָאוּ כָּלֵם, בְּרִיָּה זֹו בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וּבְרִיָּה זֹו בְּיוֹם פְּלוֹנִי, אֶלָּא כָּל הַתּוֹלְדוֹת שֶׁנִּתְּהוּוּ מִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הָאָרֶץ, תִּדְעַ

אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם. כְּלוֹמֵר, בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם מִמָּשׁ הָיוּ בָהֶם כָּל הַתּוֹלְדוֹת שֶׁנִּתְּהוּוּ מִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הָאֶרֶץ, שֶׁכְּתוּב בַּיּוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם.

רַבִּי יִיסָא אָמַר, וְהָרִי כְּתוּב (שם ה) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם בַּיּוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם. אִם כֵּן, בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם מִמָּשׁ הָיוּ כָּל הַתּוֹלְדוֹת.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה, כִּף הוּא, בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם נִתְּהוּוּ! שֶׁהָרָאָהּוּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם כָּל תּוֹלְדוֹתָיו וְהַעֲבִירָם לִפְנֵי הַנְּשָׁמוֹת בְּדַמְיֹתֵיהֶם, וְהָיָה אוֹמֵר: זֶה פְּלוֹנִי וְזֶה פְּלוֹנִי, זֶה חָכֵם הַדּוֹר וְזֶה דִּיּוֹן הַדּוֹר, וְכֵן כָּל הַדּוֹרוֹת וּמְנַהֲיָהֶן.

רַבִּי יִצְחָק בְּשֵׁם רַבִּי חֲזִיָּא אָמַר, מַה כְּתוּב לְמַעְלָה מִן הָעֲנָנִים? (שם ט) וַיִּכְלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאֶרֶץ וְכָל צְבָאָם. לְאַחַר שֶׁאָמַר (שם א, לא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד, מֵהוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה? אֶת כָּל - לְרַבּוֹת עֲנָנֵי הַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם טוֹב מְאֹד. וּבְכָל הַנִּבְרָאִים לֹא נֶאֱמַר אֱלֹא כִּי טוֹב בְּלַבַּד, וּבְכָאֵן כִּי טוֹב מְאֹד, מְלַמֵּד שֶׁהַמַּלְאָכִים נִבְרָאוּ וְנֶאֱמַר עֲלֵיהֶם כִּי טוֹב מְאֹד.

וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, לְמָה עוֹד הוֹסִיף הַכְּתוּב וְאָמַר וַיִּכְלוּ? אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה, לְשׁוֹן כְּסוּפָה הוּא, וְכָל צְבָאָם בְּכֻלָּל, הֵם הַמַּלְאָכִים הַנִּקְרָאִים צְבָא הַשָּׁמַיִם. זֶהוּ שֶׁכְּתוּב וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עוֹמֵד עֲלָיו. וּכְשֶׁגָּמַר הַמַּלְאָכָה, נִכְסְפָה וְכֻלְּתָה לְכָל רוּאִיָּה.

אָמַר רַבִּי נַחֲמָן, וַיִּכְלוּ - כְּלוּ מִמַּעֲשֵׂה, כְּלוּ מִמַּחֲשָׁבָה, וְעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי דַּגְמַת עוֹלָם הַבָּא, שֶׁעֲתִיד הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשַׁבּוֹת בְּשַׁבְּעֵי. מַה זֶה בְּשַׁבְּעֵי? בְּאֵלֶף הַשְּׁבִיעִי.

וְאָמַר רַב נַחֲמָן, נִפְשׁ יִתְּרָה נְתוּסַפַּת בְּאָדָם

לִף אֵימַתִּי הוּוּ. בַּיּוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם. כְּלוֹמֵר, בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם מִמָּשׁ, הָיוּ בָהֶם כָּל הַתּוֹלְדוֹת, שֶׁנִּתְּהוּוּ מִן הַשָּׁמַיִם וּמִן הָאֶרֶץ, דְּכְתוּב בַּיּוֹם עֲשׂוֹת ה' אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמַיִם.

רַבִּי יִיסָא אָמַר, וְהָא כְּתוּב זֶה סֵפֶר תּוֹלְדוֹת אָדָם בַּיּוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם, אִם כֵּן בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם מִמָּשׁ הָיוּ כָּל הַתּוֹלְדוֹת.

אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה, כִּף הוּא, בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם נִתְּהוּוּ, שֶׁהָרָאָהּוּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, כָּל תּוֹלְדוֹתָיו, וְהַעֲבִירָם לִפְנֵי הַנְּשָׁמוֹת בְּדַמְיֹתֵיהֶן, וְהָיָה אוֹמֵר, זֶה פְּלוֹנִי, וְזֶה פְּלוֹנִי. זֶה חָכֵם הַדּוֹר, וְזֶה דִּיּוֹן הַדּוֹר, וְכֵן כָּל הַדּוֹרוֹת וּמְנַהֲיָהֶן.

ר' יִצְחָק בְּשֵׁם ר' חֲזִיָּא אָמַר, מַה כְּתוּב לְמַעְלָה מִן הָעֲנָנִים. וַיִּכְלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאֶרֶץ וְכָל צְבָאָם. לְאַחַר שֶׁאָמַר וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד. מֵהוּ אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה. אֶת כָּל לְרַבּוֹת עֲנָנֵי הַמַּלְאָכִים, שֶׁהֵם טוֹב מְאֹד. וּבְכָל הַנִּבְרָאִים לֹא נֶאֱמַר אֱלֹא כִּי טוֹב בְּלַבַּד, וּבְכָאֵן כִּי טוֹב מְאֹד. מְלַמֵּד שֶׁהַמַּלְאָכִים נִבְרָאוּ וְנֶאֱמַר עֲלֵיהֶם כִּי טוֹב מְאֹד.

וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק לְמָה עוֹד הוֹסִיף קָרָא וְאָמַר וַיִּכְלוּ. אָמַר רַבִּי בְּרַכְיָה, לְשׁוֹן כְּסוּפָה הוּא. וְכָל צְבָאָם בְּכֻלָּל, הֵם הַמַּלְאָכִים הַנִּקְרָאִים צְבָא הַשָּׁמַיִם. הִדָּא הוּא דְכְּתוּב, (מ"א יב ט) וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עוֹמֵד עֲלָיו. וּכְשֶׁגָּמַר הַמַּלְאָכָה, נִכְסְפָה וְכֻלְּתָה לְכָל רוּאִיָּה.

אָמַר רַבִּי נַחֲמָן, וַיִּכְלוּ: כְּלוּ מִמַּעֲשֵׂה, כְּלוּ מִמַּחֲשָׁבָה. וְעָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי דַּגְמַת עוֹלָם הַבָּא. שֶׁעֲתִיד הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשַׁבּוֹת בְּשַׁבְּעֵי, מַאי בְּשַׁבְּעֵי. בְּאֵלֶף הַשְּׁבִיעִי.

וְאָמַר רַב נַחֲמָן, נִפְשׁ יִתְּרָה נְתוּסַפַּת בְּאָדָם